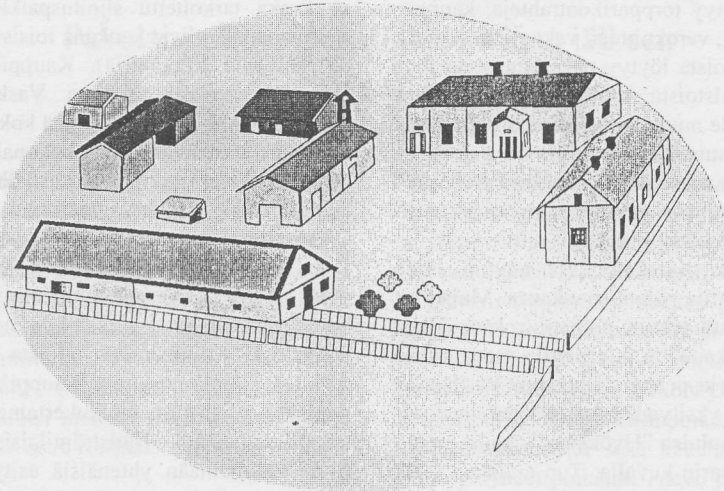

Talohistorian tutkiminen

Useimpien suomalaisten sukujuuret johtavat taloihin ja sitä kautta taloja asuneisiin sukuihin. Tutkittaessa suvun jäsenten elämää ja taustoja joudutaan siten tutkimaan talojen historiaa. Omat sukujuureni menevät taloihin jo varsin varhaisissa polvissa. Olen koettanut muistella aikaa, jolloin aloitin sukututkimuksen harrastuksen - siitä on kulunut jo yli kaksikymmentä vuotta, reilu neljännesvuosisata - enkä pysty sanomaan kumpi on kiinnostanut ensin sukututkimus vai talohistoria. En myöskään pysty sanomaan, milloin ja miten kaikki alkoi. Asioista puhuttiin kotona. Jossakin vaiheessa kiinnostuin niin, että aloin kirjoittamaan niitä ylös. Kirjoittellessa nousi esille uusia kysymyksiä, ja oli tavallaan pakko syventyä asiaan järjestelmällisemmin. Ei siihen aikaan ollut sukututkimuskursseja eikä koulutusta näihin asioihin. Siihen sopii hyvin ohjenuoraksi vanha talonpoikainen ohje: kyllä työ tekijäänsä neuvoo.

Olen sukututkimusta ja talotutkimuksia tehdessäni onnistunut aloittamaan oikeasta päästä eli olen aloittanut kotoa perhepiirissä ja muistitietoa tallentamalla. Aloitteessani ei ollut edes nauhuria käytettävissäni. Kynällä ja paperilla saa paljon aikaan. Mutta tietysti monipuolisempi kuva syntyy, jos tallentaa myös äänen ja kuvan. Useimmilla nykyisin käytettävissään kamera ja mikrofoni, monella myös kopiokone, skanneri tai videokamera. Alkuun päästyäni olen täydentänyt ensimmäisiä haastatteluja kameran ja nauhurin avulla. Lähitulevaisuuden tehtäviä on 1970-luvulla otettujen kuvien ja nauhoitteiden siirtäminen digitaaliseen muotoon.

Ylläolevassa piirroksessa isäni kotitalon pihapiiri parhaassa kukoistuksessaan noin sata vuotta sitten. Nyt yhtään alkuperäistä rakennusta siitä ei paikalla enää ole eikä tätä samaa kuvaa pystyttäisi tämänpäivän muistitiedon avulla tekemään. Kuvan tekemisessä on auttanut kaksi 1890-luvun lopulle ajoitettavissa olevaa valokuvaa. Kuten näkyy, talossa oli siihen aikaan kaksi pihaa, miespiha ja karjapiha. Ainoa rakennus, joka jokseenkin alkuperäisessä asussaan on vielä olemassa, on Virtain perinnekyllään siirretty hollitalli. Olin itse kesällä 1978 johtamassa tallin purkutöitä siirtoa varten. Siinä yhteydessä tein siitä piirustukset. Mäellä toiminut kauppa tarvitsi varastotilaa, jonka tietä talli purettiin. Tekemieni haastattelujen merkitys on siinä, että ilman niitä en olisi tiennyt hollitallista mitään. Luultavasti talli olisi silloin purettu ja käytetty polttopuiksi, kuten niin monelle muulle arvokkaalle rakennukselle on käynyt. Piirretty kuva ei tee tallille täyttä oikeutta, koska siitä ei ollut käytettävissä kuvia ennen purkamistöiden kuvauksia. Rakennus on komeampi kuin mitä piirroksesta näyttää.

Painotan tässä esityksessäni ns. alkutoimien merkitystä. Ne ovat samanlaisia kuin sukututkijankin alkutoimet. On aloitettava kotoa ja lähipiiristä, kartoitettava mitä sieltä löytyy, ja koottava muisti ja perimätietoa, jonka arvon usein ymmärtää vasta, kun sitä ei enää ole koottavissa. Jos talot ovat vielä olemassa, voi olla säilynyt hyvinkin runsaita taloarkistoja kyseisissä taloissa. Sain kerran tutkittavakseni ison kassillisen yhden talon papereita. Kävin ne läpi ja tein tarpeellisiksi katsomani muistiin-

panot sekä ennenkaikkea luettelon sisällöstä. Jos toisen kerran tarvitsen samaa arkistoa, tiedän mitä sieltä löytyy, ja vähemmällä työllä. Palauttaessani kassillisen minulta kysyttiin, tuodaanko toinen kassillinen. Sieltä löytyy torpparikontrahteja, kauppa-
kirjoja, perukirjoja, verokuitteja, vakuutusopimuksia ym. Taloarkistoista löytyy papereita, joita löytyy myös yleisarkistoista, multa siellä on paljon sellaista, joita ei ole muualla. Kyseisissä papereissa oli mm. isännän muistikirjoja, joissa oli tietoja tuloista ja menoista, esimerkiksi tarkka erittely palvelusväelle maksetuista palkoista kuittauksineen. Mistä muualta niitä voisi löytyä?

Mitä tekemissäni haastatteluissa käytiin läpi? Talon osalta aloitettiin päärakennuksista. Muistitiedon varaisesti niistä tehtiin pohjapiirroksat. Huoneet käytiin läpi yksitellen ja yritettiin saada niihin kalusteet pöydistä ja penkeistä alkaen. Väriäiskiiä tuovat muutamat yksityiskohdat. Päärakennuksen salissa oli Iston kuuluisa "Hyökkäys"- taulu, mutta se oli peitetty keisarin kuvalla. Tuo taulu on vielä olemassa, mutta keisarin kuva on kadonnut. Toisen päärakennuksen yhdessä kamarissa oli ompelukone. Talon isäntä oli siihen aikaan leski, mutta muistona emännästä oli vielä ompelukone.

Seuraavaksi syntyi talon pihapiiristä piirros, jota voisi kutsua asemapiirroksiksi. Käytiin läpi kaikki rakennukset ja niiden ryhmittely. Aidat ja portit olivat siihen aikaan tärkeitä. Niitäkään ei unohdettu. Kiertokulku jatkui pelloille ja niityille. Erityistä huomiota kiinnitin nimistöön. Mieleeni on jäänyt pelloista käytetty vainio-sana, esimerkiksi Kotivainio tai Alavainiot.

Talohistoriallista tutkimusta olen tehnyt enemmän tai vähemmän sukututkimusten yhteydessä. Niinpä ensimmäinen kirjapainossa painettu julkaisuni onkin otsikoitu "Sipilän talosta ja suvusta". Useimmissa tekemissäni sukukirjoissa on varsinkin suvun varhaispolvien kohdalla myös talohistoriaa. Esimerkiksi Ala-Härkösen sukukirjassa 1, josta on tekeillä uusi laitos, on selvitetty myös Härkösen talojen vaiheita, ja Vaissin sukukirjassa Rajalan talon vaiheita (nykyisin Vilppulassa). Ensimmäinen puhdas talohistoriallinen julkaisu oli v. 1980 ilmestynyt "Kauppilan aikakirjat". Siihen koottiin kaikki ne asiakirjat, jotka talosta ja arkistoista löy-

dettiin tälle vuosisadalle asti, ja tehtiin muisti- ja perimätietoa yhdistämällä kronikka. Siitä syntyi mielestäni varsin jännittävä kokonaisuus. Jo yksistään talon perustaminen osoittautui monisärmäiseksi, koska tarkoitettu sijoituspaikka ja todellinen sijoituspaikka olivat kaukana toisistaan (välimatkaa oli 10-kunta kilometriä). Kauppilan aikakirjojen esimerkki innosti samassa Vaskiveden kylässä sijainneen Ala-Nojosen isäntää kokoamaan omasta talostaan vastaavanlaisen kokonaisuuden. Minun osuuteni siinä rajoittui toimitustyöhön ja vanhimpien polvien historialliseen katsaukseen.

Talohistoriallisista tutkimuksistani suurin on julkaistu Hällströmin sukukirjasarjan niteenä IV (600 sivua). Siinä on muutaman suvun kannalta keskeisen kartanon ja usean kymmenen talon historia yksissä kansissa. Jos taloista olisi tehty yhtä tyhjentävä tutkimus kuin Kauppilan aikakirjoissa, työmäärä olisi ollut moninkertainen ja vastaavasti kirjan sivumäärä. Hällströmiläisissä sukutaloissa pyrin kehittämään yhtenäisiä esitystapoja. Niinpä taloista laadittiin jakautumiskaavioita, joita voi verrata sukututkijoiden käyttämiin polveutumiskaavioihin. Tietyt talohistorian kannalta tärkeät lähderyhmit pyrittiin hyödyntämään järjestelmällisesti (lainhuudatukset, isäntien ja emäntien perukirjat ja kartta-aineisto). Tapoihini on aina kuulunut myös käydä paikan päällä.

Tässä pari vuotta sitten kokosin kokemusteni pohjalta opaskirjan "Oman talon historia", jonka Sukuseurojen Keskusliitto julkaisi. Sen runkona on kolmijako: mitä tutkitaan, mistä tutkitaan ja taloista kertovat asiakirjat. Tässä ei ole nyt mahdollista käydä kaikkea sitä läpi eikä edes tarpeellista, koska asiat löytyvät mainitusta opaskirjasta selvitettyine esimerkkeineen.

Lopuksi haluan esittää oman käsitykseni siitä, miten historia voidaan kansanomaisesti määritellä. Se on sama kuin vastaus kysymyksiin kuka, mitä, missä ja milloin. Kun talon kohdalla etsitään vastaus näihin kysymyksiin, saadaan kokoon talohistoria.

Luettelo kirjoistani ja julkaisuistani löytyy kotisivulta: <http://koti.kolumbus.fi/~matkank/>